

Tartu Ülikool

Sotsiaal – ja haridusteaduskond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Linda Liis Tanni

**Religiooni mõju natsionalismile
Iirimaa ja Kurdistani näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp PhD

Tartu 2020

Suunan kaitsmisele

.....

/juhendaja allkiri/

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Lühikokkuvõte

Religioonil on alati olnud märkimisväärne roll ühiskondade kujundamisel ning rahvuse moodustumisel. Tänapäeva globaliseerivas maailmas, kui religiooni osalus konfliktides ja maailma poliitikas nõuab taas aina suuremat kohta, tuleb töös analüüsi alla, millistel viisidel on organiseeritud religioonil olnud mõju pikaajaliste religioosete traditsioonidega riikidele. Uurimisobjektiks on valitud Iirimaa ja Kurdistan, kes kätkevad endas mitmeid sarnasusi kuid mis on valitud erinevatest maailma kultuuriruumidest, et uurida erinevate religioonide mõju riikidele. Uurimiseks kasutatakse võrdlevat ajaloolist uuringut ning meetodiks on teadusartiklite ja raamatute analüüsimine.

Töö algab teoreetilise taustateadmisega religiooni ja natsionalismi olemusest ning nende kohta ilmunud varasematest uuringutest. Töö jätkub Iirimaa ja Kurdistani ajalugude analüüsimisega, mille põhjal koostatakse lõpuks tabel riikide sarnasuste ja erinevustega, millest selguvad religiooni mõjutused riikide kujunemisele. Tabelist selgub, et Iirimaa ja Kurdistanil on palju märkimisväärseid sarnasusi. Natsionalismi kujunemine on mõlemas toimunud vastupanuks teiste riikide repressioonidele ning samuti toimus see mõlemas algselt religiooni mõjutustega. Kuigi tänapäeval on natsionalism sekulariseerunud, on religiooni osa olnud natsionalismi organiseerimises ja konfliktide tsiviliseerituna hoidmises olulisel kohal.

Sisukord

Lühikokkuvõte	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	6
1.0. Religioon ja rahvuslus	8
1.1. Natsionalismi definitsioon	9
1.2. Religioon, rahvuslus ja konflikt.....	10
1.3. Natsionalism moderniseeruvast ühiskonnas	11
1.3.1. Moderniseerumine islamimaade näitel.....	12
2.0. Iirimaa regiooni ajalugu	15
2.1. Religiooni kujunemine Iirimaal	15
2.2. Briti imperialismi pealetung.....	16
2.3. Religiooni mõju rahvusel.....	17
2.4. Põhja-Iirimaa konflikt.....	18
2.4.1. Terrorism	20
3.0. Kurdistani regiooni ajalugu	21
3.1. Religioon Kurdistani kujunemisel.....	22
3.2. Kurdide alade vallutused	23
3.3. Natsionalistlike liikumiste tekkimine Kurdistanis	24
3.3.1. Terrorism	25
4.0. Iirimaa ja Kurdistani võrdlus.....	27
Kokkuvõte	31
Kasutatud allikad.....	33
Summary	35

Tabelid

Tabel 1. Iirimaa ja Kurdistani võrdlus.....	28
---	----

Sissejuhatus

Suurem osa maailma populatsioonist identifitseerib ennast religioosena. Titus Hjelmi sõnul on usklikel kogukondadel ajalooliselt olnud suur osa sotsiaalsete probleemide defineerimisel ja lahendamisel. Kuigi on vahepeal selle töö enda kanda võtnud valitsus, ei ole kunagi religioosete kogukondade osakaal sotsiaalsete probleemide lahendamisel ära kadunud ning Hjelmi sõnul on avalikkuse teadvuses siiski religiooni roll suuremal määral olemas (Hjelm, 2011, 1).

Liam T. Sutherlandi kohaselt on religiooni ja natsionalismi hea uurida üksteisega koos, kuna neil on mitmeid seoseid. Kuigi viimast ajani olid tema väitel mõlemad ideoloogiad oma populaarsuselt langustrendis, siis tänapäeval on nad jälle tugevamalt esile tulnud ühiselt, seda Erdogani poliitilise islami näitel Türgis, Donald Trumpi ja tema tugevalt evangeelse asepresidendi Mike Pence'i näitel, Vladimir Putini ja Vene õigeusu kiriku suhete näitel jms (Sutherland, 2017, 6).

Religiooni ja natsionalismi vahelisi seoseid on uurinud mitmed õpetlased. Pidades silmas religiooni ajaloolist rolli olla ühiskondi ühendavaks liikumiseks, käsitleb uurimistöo religiooni ja poliitika sidusust rahvusriikide välja kujunemise kontekstis. Eesmärgiks on teada saada religiooni osaluse mõju positiivsed või negatiivsed tulemused riikide välja kujunemise etapis. Selle teadasaamiseks kasutatakse võrdlevat ajaloolist uuringut. Meetodiks on sekundaarsete allikate uurimine ehk teadusartiklitest, internetiallikatest ja raamatutest Kurdistan, Iirimaa ning religiooni ja rahvusluse kohta vajaliku informatsiooni otsimine ja analüüsimine.

Irimaal on suur osa populatsioonist usklik ning võttes vaatluse alla riigi ajaloo tuleb uurimisele, millist mõju avaldas riigi kujunemisele religioon. Kurdistan on üks Lähis-Ida fundamentaalsemaid moslemi kogukondi (Houston, 2008, 1). Tuues arvesse nende raskusi ja keerulist ajalugu tuleb siin puhul uurimise alla, milline osakaal on olnud religioonil katses kujundada oma rahvusriik. Valituks osutusid Iirimaa ja Kurdistan, kuna neil mõlemal on sügavalt juurdunud religioossed traditsioonid ning on oma ajaloolt üpris sarnased, jäädes selle jooksul ette teistele suurematele riikidele.

Töös võrreldakse Irimaad kui läänemaailma kristlikku kultuuri ning Kurdistanit kui Lähis-Ida islamiusulist kultuuri. Töö eesmärk on kaardistada olulisimad mõjutused religiooni poolt Iirimaa ja Kurdistanit ajalooli, kuidas on riikide loomine (ning mitte loomine) ja natsionalism

mõjutatud olnud religioonidest ning millist mõju on sellel olnud sotsiaalsete konfliktide lahendamisele.

Töö algab rahvusluse ja religiooni uuringute teoreetilise tagapõhjaga, milles kirjeldatakse täpsemalt varasemaid uuringuid religiooni ja natsionalismi kohta ja seletatakse lahti natsionalismi tähendus. Uuritakse religioosseid mõjusid natsionalismi kujunemisele ning kas erinevatel usunditel teoreetiliselt on ka erisugune mõju. Samuti selgitatakse välja usu ja rahvuslike liikumiste osaluse konfliktide kujunemisel ja lahendamisel.

Teises osas tegeletakse Iirimaa ja Kurdistani ajalugude uurimisega. Keskendutakse täpsemalt kindlatele aspektidele mõlema näite puhul ning nendeks on valitud religiooni kujunemine riigis, rahvuslik identiteet, võõrvõimu okupatsioonid, konfliktid teiste riikidega, natsionalismi kujunemine, religiooni seos natsionalismi kujunemisega, terrorismi põhjused ja tagajärjed.

Töö lõpeb Iirimaa ja Kurdistani võrdlusega tabelis, milles kõrvutatakse eelmainitud aspekte mõlema riigi näitel. Tabelist selgub Iirimaa ja Kurdistani ühiskondade üldine sarnasus. Natsionalismi kujunemine toimus mõlemas riigis samadel põhjustel. Samuti on natsionalism riikides sekulaarne kuid religioon on mänginud olulist rolli natsionalistlike liikumiste loomisel ning rahvusliku identiteedi väljakujunemisel.

1.0. Religioon ja rahvuslus

Põhjuseid, milleks uurida natsionalismi ja religiooni koos, on mitmeid ning seda on teinud paljud õpetlased. Põhjused, miks üldse uuritakse religiooni ja natsionalismi koos ning mis on nende seosed tulevad analüüsi alla järgnevas peatükis. Küsimused, millele saadakse vastused:

- 1) Mis on natsionalism?
- 2) Mis on natsionalismi ja religiooni vahelised seosed?
- 3) Mis on religiooni ja natsionalismi seosed konfliktiga?
- 4) Milline on moderniseerumise mõju religioonile ja riikidele?

Youssef M. Choueiri teeb põhjaliku ülevaate religiooni ja natsionalismi ühistest omadustest. Mõlemad on midagi rohkemat, kui pelgalt ideoloogiad või emotsioonidest kannustatud maailmavaated. Mõlemad on sotsiaalsed ja intellektuaalsed liikumised, mille eesmärk on restructureerida kultuursed ja materiaalsed elu aspektid. Samuti tagavad nad kollektiivse identiteedi, lahendavad ebaõiglasi olukordi ning tegutsevad kindlate tegude, põhimõtete ja rituaalide järgi. Sarnasteks iseloomujoonteks religiooni ja natsionalismi vahel veel on:

1. Mõlemad on spontaansed ja mitte-tahtlikult tekitatud reaktsioonid sotsioloogilistele faktoritele ja psühholoogilistele dilemmadele.
2. Mõlemad on universaalsed, tähendades, et kõik riigid peavad arendama neist ühte või teist oma ajaloo jooksul.
3. Kuni alles hiljutise ajani olid mõlemad meeste dominantsusest lähtuvad, naiste roll jäi privaatsfääri, mis vastandub avaliku elu tegevustele.
4. Mõlemad on emotsionaalselt laetud, kandes endas pürgimisvõimet ja eneseohverdamise omadusi, sisedünaamikas on märterlus ühine joon (Choueiri, 2005, 295).

Kõige tähtsam tunnusjoon on ilmselt see, et nii natsionalismi kui religiooni olemasolu on põhjendatud sügavast inimvajadusest (Choueiri, 2005, 295). Religioon on aastasadu pakkunud vastuseid elu küsimustele ning abiks olnud rasketel aegadel elu mõistmise üle. Kristluse, budismi, islami jms. pikk eluiga on näidanud nende oskust vastata kujutlusvõimeliselt küsimustele haiguste, leina, elu ja surma kohta (Anderson, 2006, 12). Omadus, mis seob religiooni natsionalismiga on kaotusega tegelemise võimalikkus. Lähedase või iseseisvuse kaotuse korral tulevadki nad appi nii isiklikul kui ka kogukondlikul tasemel selleks, et nende kaudu suudaksid inimesed kontrolli saavutada iseenese individuaalsuse üle (Choueiri, 2005, 295).

Mainimata ei saa jääda, et natsionalism ja religioon kätkevad endas ka omadusi, mis erinevad üksteisest. Peamiselt väljendub see üksteisest erinevate lahendustena konfliktidele ühiskondlikus ja poliitilises kontekstis (Choueiri, 2005, 295). Choueiri tõi välja, et tulemus on eriti intensiivne siis, kui religioon saab politiseeritud ning muudetud liikumiseks, mis soovib tekitada radikaalseid muutusi ühiskonnas, tekitades niiviisi omaenda universumi (Choueiri, 2005, 295).

Poliitiliseks muudetud religioon saab oma fundamentaalsed printsiibid pühast tekstist, mis on otseselt seotud jumalaga, kui kõige tähtsama kohtumõistjaga. Natsionalism seevastu on juurdunud iseenese kogukonda kui kõige suuremasse legitiimsuse loojasse (Choueiri, 2005, 295). Religioon on ankurdatud iidsetesse traditsioonidesse ja natsionalism toetub inimeste enda arvamustesse ning täielikult sekulaarsetesse viisidesse õigluse loomisel (Choueiri, 2005, 296).

1.1. Natsionalismi definitsioon

Natsionalismi tähenduse paika panemiseks on kohane fundamentaalne defineering Ernest Gellneri poolt, kes ütles, et natsionalism on peamiselt poliitiline põhimõte, mille kohaselt poliitiline ja rahvuslik vaade peaksid olema ühilduvad. Seega natsionalism on poliitilise legitiimsuse teooria, mille järgi etnilised piirid ei tohiks lõigata üle poliitiliste piiride (Sutherland, 2017, 10). Küsimusele „mis on natsionalism?“ vastas Gellner, et see on peegeldus elementaarsetest sotsiaalselt organiseeruvatest ja industrialiseerivatest inimestest (Gellner, 1994, 29).

Ka Benedict Anderson andis kirjelduse natsionalismi kohta, kes omakorda kõrvutab seda islami *umma* ja budistlike kogukondadega. Anderson pakkus välja, et natsionalismi peaks joondama kultuuridega, mis tulid enne seda ning millest (ja ka mille vastu) ta on sündinud, üheks nendest on religioossed kultuurid. Natsionalism on ühise arusaama omandamine suuremasse inimgruppi kuulumise kohta, mille liikmed ei saa kõik üksteisega kohtuda. Natsionalism erineb eelmainitud religioosetest kogukondadest kujutlusvõime ulatuse tõttu: rahvuslikud piirid on loomuomased piiratud kindla territooriumiga, mille sees elav rahvas on kuulutatud võrdseks üksteisega kui kaasmaalased. Seega tunduvad riigid piiratud oma olemuselt, kuid nad on samas suveräänsed, nii et neil on kõige olulisem legitiimsus võimu jaoks oma territooriumil (Anderson, 2006, 6-12).

Natsionalismi edasiarenenud defineering oleks veel omakorda kodanlikuks ja etniliseks natsionalismiks (Sutherland, 2017, 11). Oluline see siinkohal ära märkida on seetõttu, et isegi kõige kodanlikumad natsionalismid on endas sisaldanud suuri kultuurseid faktoreid (Sutherland, 2017, 11). Näitena saab tuua Prantsusmaa, mille range territoriaalne kodanikutunne siiski baseerub suuresti prantsuse keelel ja ühisel ajalool, mis peegeldub dominantsetel positsioonil lääne suurriikide hulgas (Sutherland, 2017, 11).

Sutherlandi järgi võib nimetada natsionalismi tähenduseks seda, kui rahvusriigi loomise saavutamiseks ühendatakse kõik territooriumid, mis kuuluvad ühele rahvale või teine variant, iseseisvuda (Sutherland, 2017, 10). Mabry nimetab seda etnonatsionaalseks konfliktiks. See leiab aset, kui kindel kogukond olemasolevas riigis kannatab blokeeritud sotsiaalse mobiilsuse all, sest nende kultuur ei ole sama enamuse kultuuriga ja ei ole seega kaitstud seaduste ja institutsioonidega valitseva režiimi all. Seega otsib abi vajav rahvusriik lahendust ühest kahe viisi abil (Mabry, 1998, 67):

- 1) poliitiline akommodatsioon olemasoleva riigi sees või
- 2) lahku löömine.

Tööks valitud kaks riiki sobivad seega mõlema definitsiooniga, kuna Iirimaa on alati üritanud briti imperialismist välja lüüa ning Kurdistan on üritanud pigem (vähemalt) saavutada akommodatsiooni olemasolevate riikide sees.

1.2. Religioon, rahvuslus ja konflikt

Pärast külma sõda ja eriti pärast 9/11 sündmusi on õpetlased pakkunud välja, et religioon hakkab mängima aina suuremat rolli maailma poliitikas ning võib olla võtmemängijaks tuleviku konfliktides (Schwarz, 2018, 39). Kuigi mõned näevad religiooni kui potentsiaalset konfliktide loojat, räägivad teised et religioonil on võimalus omada unikaalseid ja kasulikke töövahendeid olemaks rahutooja (Schwarz, 2018, 39).

Need, kes on pühendunud narratiivile, et religioon on loomuomaselt konfliktide loojaks, on tihti peale omaenda huvide tõttu suurendanud konfliktide „religioossust“ teiste elementide arvelt, näiteks natsionalismi pealt (Sutherland, 2017, 7). Kui vaadata erinevaid konflikte, mis on ajaloo jooksul tekkinud, on võimalik „süüd“ omistada mitmetele erinevatele osapooltele. Religioosse sümbolismi olemasolul võib siiski vaidluse alla tulla, kas tegemist oli religioosse

konfliktiga, või siiski etnilise või natsionalistliku konfliktiga. Bosnia sõda näitese tuues väitis Sutherland, et tegemist sellisel puhul ei olnud tegemist üldise konfliktiga religioosete osapoolte vahel, vaid kaudne konflikt religioosete väljenduste, etniliste identiteetide ja natsionalistlike rühmituste vahel (Sutherland, 2017, 7).

Kindlasti on juhtumeid, kus religioossed sümbolid ja sildid on kasutusele võetud etnonatsionaalsete markeritena, mis ei ole iseenesest seotud usklite traditsioonide ja praktikatega, tuues näiteks Bosnia moslemid (Sutherland, 2017, 7). Religiooni osaluse aga võib seada kahtluse alla seetõttu, et mitmete õpetlaste kohaselt on religioosne natsionalism alati peamiselt sekulaarne ning selle religioossed elemendid on sekundaarsed lihtsalt seetõttu, et selle käsitlemise kohaselt on religioon kollektiivne ja mitte privaatne (Sutherland, 2017, 7). Samas isegi kui kõik religioosete sümbolite mitte-konfessionaalsed kasutused tunnistataks mitte religioosseks, ei käiks see iga religioosse osaluse kohta konfliktides (Sutherland, 2017, 7).

Sutherlandi sõnul eitavad mõned õpetlased täielikult religiooni omaduse olla loomu kohaselt vägivaldne või vaieldamatu konfliktide looja, aga see ei võta ära fakti, et religioon on osa nendest konfliktidest. Ning sarnaselt religioonile on natsionalismi vormid ning natsionalistlikud ja etnilised eneseväljendusviisid samamoodi sagedasti väljenduvad rahuajal nagu ka konfliktiajal. Michael Billig on öelnud, et natsionalism on oma olemuselt pigem banaalne kui vaenulik. Samamoodi nagu religioongi, on natsionalismi ja konflikti vaheline suhe sõltuv sellest, millistel viisidel on ta mõjutatud erinevate tegurite ja juhtide poolt (Sutherland, 2017, 8).

1.3. Natsionalism moderniseerivas ühiskonnas

Minnes tagasi Gellneri mainitud natsionalismi tähenduse juurde, kus natsionalism peegeldab industrialiseerivat ühiskonda, tuleb arutluse alla moderniseerimise mõju erinevatele riikidele läbi ajaloo. Euroopa mudelis toimus muutus mitte-natsionalistlikust, põllumajanduslikust riigist natsionalistlikuks, kultuurselt homogeenseks ja industrialiseeritud riigiks 5 etapi järel (Gellner, 1994, 30):

- 1) ajastu, mis viis Viini kongressi loomiseni,
- 2) ajaperiood, mis oli Viini kongressi loomise ja I maailmasõja vahel (natsionalism sai aktsepteeritud, kuigi ei olnud väga populaarne),

- 3) natsionalismi triumf samaaegse enesehävitusega 1918. aastal (õrn süsteem, mis murdus lihtsalt Hitleri ja Stalini tulekuga),
- 4) frustratsioon, mis tekkis 2. ja 3. etapi tõttu ning etnilise genotsiidi tõttu 1940.ndatel,
- 5) poliitiliselt väljapaistva etnilisuse vähenemine ühiskondade ühtesulandumise tõttu (vahe ka rikaste ja vaeste vahel väheneb) (Gellner, 1994, 30).

Viis, kuidas on eelnevad 5 etappi ennast väljendanud, varieerub suuresti Euroopa riikide vahel. Natsionalismi essents on ühtesulamine riigi ja kultuuri vahel ning võrreldes Lääne- ja Ida-Euroopat tuleb välja, et läänepoolsemates riikides on natsionalism kõige vähem konfliktne olnud, kuna seal ta moodustus juba enne natsionalismi ajastu ja populaarsuse tõusu puhtalt ajaloolise juhuse tõttu (näiteks Suurbritannias, Hispaanias, Prantsusmaal, Portugalis) (Gellner, 1994, 31). Kõik, mis jäi üle teha, oli muuta talupojad korralikeks kõrgkultuuri liikmeteks (Gellner, 1994, 31). Ainuke suurem segav faktor poliitiliste piiride osas selles regioonis oli Iiri Vabariigi tõus (Gellner, 1994, 31).

Liikudes Euroopas rohkem ida poole muutus natsionaliseerimine ja moderniseerumine aina keerulisemaks. Gellner võttis kasutusele abielu mõiste, ning väitis, et kui läänes olid olemas nii pruut kui peigmees oli Saksamaal ja Itaalias olemas pruut (oli välja arenenud kõrgkultuur) kuid mitte peigmees ning Ida-Euroopas ei olnud kumbagi (Gellner, 1994, 32). Idas olid nad harjunud suurte impeeriumitega, mis oma olemuselt olid mitte-etnilised, religioossed ja dünastilised (Gellner, 1994, 32). Kultuurselt homogeenset ühiskonda ei olnud võimalik selles regioonis saavutada ilma äärmustesse laskumata - etnilise puhastuseta, mis ei olnud efektiivne meetod (Gellner, 1994, 32).

Selline kirjeldusviis sotsiaalsetest lainetest on Gellneri sõnul laiendatav Euroopast lõuna ja ka ida poole, arvestades islami fundamentalismi, mis on läbipaistev nendel aladel ja seega tõlgendatav samade paralleelidega. Samamoodi kehtib areng kirjaoskamatus ja rahvuslikust kultuurist kirjaoskajate ja haritud inimestega kõrgkultuurini. Lõuna- ja Ida-Euroopas on uus kõrgkultuur seostatud pigem religiooni kui etnilisusega. Moslemid pääsesid läänestamise või iseenda folkultuuri idealiseerimise dilemmast ning identifitseerisid kohaliku kõrgkultuuriga (Gellner, 1994, 33).

1.3.1. Moderniseerumine islamimaade näitel

Gellner väidab, et Euroopa väljendab kindlaid impulsse natsionalismi kaudu ja Lähis-Ida fundamentalismi kaudu (Gellner, 1994, 29). Tristan James Mabry seab Gellneri mudelis

küsimuse alla religiooni ülimuslikkuse anda hinnang moderniseeruvate riikide kohta. Täpsemalt on tema sõnul Gellneri mudelis kokku tõmmatud etnilise identiteedi roll ühise rahvusliku kultuuri osas ühise religiooni peale. Islam on väidetavalt resistentsem sekulaarsetele jõududele riigis kui teised religioonid ning sealjuures uuriski Mabry Indoneesia ja Malaisia ühiskondi islami vaatenurgast: kas nad hoiavad ühtsust islami all või valguvad laiali etniliste piiride järgi (Mabry, 1998, 65).

Võtmeosaks moderniseerumises on enese identifitseerimine palju suuremas kontekstis kui oli võimalik industrialiseerimisele eelnevas ajas (Mabry, 1998, 66). Gellner kirjeldab natsionalismi kui doktriini, mis õpetab, et inimese tõeline ja siduv lojaalsus on suurele anonüümsele kogukonnale, kellest suuremat osa ta ei tea ja tal ei ole ka võimalik teada (Mabry, 1998, 66). See doktriin modernse teooriana poliitilisest legitiimsusest nõuab et rahvusriigi piirid oleks samad riigiga, seega oli Gellneri järelduseks, et riik on ennekõike kultuuri kaitsjaks (Mabry, 1998, 66).

Nii Indoneesias kui Malaisias on aastate jooksul toimunud suur lausvaesuse vähenemine. Mabry keskendub moslemite reaktsioonile tööstuse muutuse kohta. Ta jõudis järeldusele, et riigi kujunemine nendes näidisriikides on tuginenud islami ja põlisrahva kultuuri eraldumisele. Selle tulemuseks on olnud riigi ideoloogia sekulariseerumine ja natsionalistlikud kultuurid mis tuginevad rohkem etnilisele kui religioossetele traditsioonidele (Mabry, 1998, 79).

Sekulaarsete ideede ja Euroopa natsionalismi levik Indoneesias tekkis lääneliku hariduse leviku tõttu (Mabry, 1998, 80). Malaisia iseseisvuse sünnist 1957. aastal on riigis juhupositsioonil olnud multi-etniline poliitika (Mabry, 1998, 85). Riigi konstitutsioonis defineerib malaisialast islami religiooni järgimine, malaisia keele oskus ja kommete järgimine, pidades silmas malaisialasi, hiinlasi ja indialasi, kes moodustavad riigi rahvastiku (Mabry, 1998, 85).

Gellneri visiooni kohaselt oleks tulnud Malaisia ja Indoneesia kiire majanduskasvu ja islamistliku riigina saama kõrgislami kasvulavaks, islami *umma* kogukonnaks (islamil põhinev ja selle seadustest lähtuv) (Mabry, 1998, 85). Seda aga ei juhtunud. Mabry kokkuvõtteks võib öelda, vaidlustades Gellneri mudelit umma kohta, et moderniseerumise tulemusena ainuüksi islami olemasolu riigis ei tähenda fundamentalismi tõusu ja ei takista ka riigi sekulariseerumist. Tema artikkel paigutas islami teiste maailma religioonidega ühte ja väitis, et islam läbib samasuguse moderniseerumise ja rahvuslikkuse ülesehituse kui teised maailma riigid (Mabry, 1998, 65). Kuigi islamit on nähtud autoritaarsuse ja vägivallaga seotult, ei ole tegelikult ka

mitmete teiste õpetlaste avastuste kohaselt suurt seost religioossuse ja poliitiliste tulemuste vahel islamimaades (El Kurd, 2018, 81).

Eelnevat teooriat arvesse võttes võib väita, et riigid moderniseeruvad ja muutuvad natsionalistlikeks riikideks sarnaste paralleelide järgi. Uskudel kokkuvõtteks ei ole suuri erinevusi ning nad ei mõju riigi moderniseerumisele ja natsionaliseerimisele erimoodi. Seega ei pea Iirimaa ja Kurdistani religioonide osas lähtuma religioossetest mõjutustest kui erinevate religioonide mõjutustest, vaid religioossed mõjutused võib kokku tõmmata ühe mõjutaja alla.

2.0. Iirimaa regiooni ajalugu

Iirimaa on umbes 84,421 ruutmeetrine saar, mis koosneb praegu neljast provintsist: Munster, Leinster, Connacht ja Ulster, need on omakorda jaotatud 32 maakonnaks. Kuus nendest maakondadest kuuluvad Põhja-Iirimaa alla, mille üle valitseb Suurbritannia. Tervel saarel elas 2016. aasta seisuga umbes 6,5 miljonit inimest.

Iirimaa on riik, mis on erinevate ajaperioodide vältel olnud sügavalt juurdunud religioosse traditsiooniga, elades samal ajal läbi suuri väljakutseid sellele traditsioonile. Katoliiklus on olnud riigis väga olulisel kohal juba aastasadu, kuid vahepeal on riigis veel oma kohta üritanud leida protestandid briti imperialismi läbi. Näiliselt on religioonide vahel aastasadu olnud lugematul hulgal konflikte, mis ei olnud aga siiski üdini religioossed konfliktid.

2.1. Religiooni kujunemine Iirimaal

Kõige esimesed religioossed jumalad Iirimaa aladel olid juba enne seda, kui gaelid sinna jõudsid 700 aastat e.m.a (Cronin, 2001, 2). Tol ajal olid neil neoliitilised jumalad, gaelide saabumisel kujunes neil ühtne religioon, mille jumalaid hakati nimetama gaelide jumalateks (Cronin, 2001, 2). Riiki juhtis kuningas (*high king*), kes juhtis nii oma provintsi ja heal juhul suutis ka teiste abita juhtida kõike viite provintsi, mis tollal Iirimaa kujundasid (Cronin, 2001, 3). Selline süsteem ei olnud riiki ühendav, nähtused, mis siiski hoidsid rahvast ühtsena olid kultuursed jõud ehk ühine keel ja religioon (Cronin, 2001, 3).

Kristlus levis Iirimaale 3. sajandi ajal pKr. asenduseks gaelide religioonile, mida siiski osaliselt praktiseeriti edasi (Cronin, 2001, 4). Rooma impeeriumi kokkuvarisemise ajal oli Iirimaa vältinud suuremat kontakti impeeriumiga, kuid sai nüüd vastupidiselt Euroopa kristluse keskuseks (Cronin, 2001, 4). Iirimaa oli kristluse kuldaja koldekohaks (Chauvire, 1956, 31). Barbarite tõttu anarhiasse langenud Rooma impeeriumi lagunemise tõttu sai Iirimaast turvaline pelgupaik kristlastele, siinpuhul tuli Iirimaa isoleeritus suureks kasuks (Cronin, 2001 4).

Iiri kiriku asutamisele pani alguse pühak St. Patrick, kes on tänapäevani suure au sees iiri rahva hulgas (Cronin, 2001, 5). Esimese millenniumi keskpaiga ajal oli Iirimaal mitmeid religioossed rühmitusi, kelle tegevus pärast Rooma impeeriumi kokkuvarisemist õitses (Cronin, 2001, 5). Terve ülejäänud Euroopa oli pimeduses ja Iirimaa sealhulgas kui ere valgus (Cronin, 2001, 6).

Nii nagu kristlus oli Iirimaaale tulnud, nii ta sealt ka tagasi Euroopasse läks, mistõttu Iirimaa oli vastutav teistesse riikidesse (Saksamaa, Itaalia, Suurbritannia) religiooni tagasi viimise eest (Cronin, 2001, 6).

2.2. Briti imperialismi pealetung

Elizabeth I, kes valitses aastatel 1558-1603, oli tugev reformatsiooni pooldaja. 1560. aasta on Cronini sõnul suure olulisusega Iiri religioosses ajaloos. Seadustega lubati teise religioosse süsteemi, protestantismi, jõustamist katoliikliku rahva peale. Siiski kehtis see tol ajal vaid alal, mida nimetati Pale'ks. Nii nimetati kitsast maariba pealinnu ümber, mis oli tihedalt asutatud inglise asunikega keskajal. Iirlastele oli niigi raske, et selline ala, nagu Pale eksisteerib. Ala sisaldas kuninglikku valitsust, välismaiseid vägesid ja nüüd ka opositsioonis olevat religiooni (Cronin, 2001, 49-50).

Mike Cronini sõnade kohaselt olid 16. ja 17. sajand poliitikas väga kahjulikud iirlastele. Iirlaste võim oli järk-järgult vähenev ning 17. sajandi lõpuks, kuigi protestantism jäi arvuliselt katoliiklastele alla, olid nende käes võtmepositsioonid. Protestantide käes oli parim maa (istanduste tulemusena, kui inglaste kätte läks süsteemselt suur osa maadest), neil oli ligipääs jõukatele inglise finants- ja kaubandusturgudele, olid tõestanud ennast troonile lojaalsetena ning omasid kõiki poliitilisi ja kohtuvõimu positsioone. 17. sajandi jooksul ehitati iiri administratiivne ja seadusandlik mehhanism ümber inglise mudeli järgi. Protestantismi tõus on keeruline osa Iirimaa ajaloost, mis seletab lahti palju ideoloogilisi teemasid, mis kujundasid separatistliku iiri natsionalismi tuleku 19. sajandil (Cronin, 2001, 80-81).

17. sajandi vältel ning 18. sajandi alguses tehti karistusseadused katoliiklaste vastu (Cronin, 2001, 81). Kuigi tänapäeval on juba need seadused tühistatud, siis oli Iirimaa ajaloos siiski suhteliselt pikk periood, mil katoliiklasi üritati panna alluvale positsioonile. Nende seaduste kohaselt pidid kõik preestrid olema registreeritud, kõik katoliiklased olid kõrvaldatud poliitikast, sõjaväest, juristitööst, tsiviilteenistusest ja kohalikest korporatsioonidest (Cronin, 2001, 81). Samuti oli tihedalt kontrollitud katoliiklaste haridus. Kõik lapsed pidid saama hariduse Iirimaa protestantide institutsioonides. Selle seadusandluse eesmärk oli panna katoliiklased madalamale positsioonile ühiskonnas ja keelata neile juurdepääs võimule (Cronin, 2001, 81).

Religioosne konflikt Iirimaa riigijuhtide ja kodanike vahel kestis rohkem kui kolm sajandit: 1530. aasta Reformatsiooniaktide läbiviimisest kuni Gladstone'i Iiri kiriku aktini 1869. aastal – mis oli suure olulisusega protestantide tõusu lõpetamisele (Tanner, 2001, 10-11). Isegi pärast seda jäid protestandid suurema osa maa omanikeks veel üheks generatsiooniks ja alles hiljem (1870-80ndatel) läbis briti valitsus aktid, mis lubasid anda maa talupoegadele, kes sellel töötasid (Tanner, 2001, 11). Reformatsioon oli see, mis oli inglased ja iirlased üksteise vastu üles ässitanud (Tanner, 2001, 11). Selle asemel, et anda „kerge evangeelne tõuge“ Elizabeth I poolt katoliiklastele läks ta palju radikaalsemat ikonoklastilist teed hävitades katoliiklike altareid ja kujusid (Tanner, 2001, 11).

2.3. Religiooni mõju rahvuselusele

Iiri ühiskonda on nimetatud mitmel pool kui kõige religioossem ühiskond Euroopas, arvestades, et 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses muutus katoliiklus defineerivaks elemendiks iiri rahvuslikus identiteedis (White, 2007, 47). Selleks, miks ühinesid nii religiooni kui natsionalismi identiteet Iirimaal on mitmeid põhjuseid ning need tulevad arutlusele järgnevalt.

Pidev võitlus anglikaanide, presbüterlaste ja katoliiklaste ning erinevate valitsuste vahel oli pikaleveninud ning rõhuv Iirimaa hingele. Alles 1850'ndatel aastatel, kui suure nälja katastroof maad laastas, oli kindel, et võitjaks oli tulnud Katoliku kirik selle suure võitluse tulemusena (Tanner, 2001, 13). Siis oli selge, et protestantide kirikud ei ole kunagi midagi rohkemat, kui vähemuste kirikud (Tanner, 2001, 13). 150 aastat oli paigas tõsiasi, et iirlaslikkus ja katoliiklus on läbipõimunud omadused, üks tundus olevat kujuteldamatu teiseta (Tanner, 2001, 13).

Marcus Tanneri sõnul ei olnud loomulikult poliitilised äärmuslased Iirimaal rahul sellega, et iirlaslikkus ja katoliiklus olid ühte sulandunud iseloomustused. Olles valdavalt pärit protestantlikust kõrgklassist, lükkasid nad tagasi lihtsa identifitseerimisviisi usu ja natsionalismi kohta. Siiski, katse luua uus, sekulaarne iiri natsionalism ning eraldada religioon poliitikast kukkus läbi. 1798. aastal toimunud ülestõus lõppes sektiliste veresaunadega Wexfordis, kus sajad protestandid põletati elusalt ühes Scullabogue küla aidas. Selle juhtumi tõttu välditi katseid järgnevatel aastakümnetel moodustada Iiri natsionalistlik liikumine, mis oleks mõlema religiooni koha pealt inklusiivne. Selle asemel muutus iirlase tähendus veel rohkem katoliiklusega ühenduvaks (Tanner, 2001, 13).

Asi oli iiri religioossetes võitluses, mis kujundas iiri rahva poliitilise ja natsionalistliku identiteedi, see on võitlus mis tuli täielikult tõsiasjast, et Iirimaa oli Inglismaa kõige esimene ja vanim koloonia (Tanner, 2001, 14). Iiri natsionalismi juured ulatuvad aega, mil tekkis vastupanu briti imperialismile ning katsele taastada gaeli kultuur (White, 2007, 48). Domineeriva religioonina oli katoliiklusel oluline roll, ühendades erinevaid iiri ühiskonna elemente selleks, et natsionalismist saaks moodustuda efektiivne massiline liikumine (White, 2007, 48). Timothy J. White'i sõnul ei juhi religioossed eliidid poliitilisi liikumisi selleks, et usuliikumised saaksid mängida rolli poliitikas. Selle asemel saavad poliitikud ja natsionalistlikud revolutsionäärid võtta religiooni kasutusele kui jõu nende enda sekulaarse poliitika kasuks (White, 2007, 48).

Iirimaa puhul märgib katoliku kiriku edu periood 1860ndatest 1870ndate aastateni, kui ta sai oluliseks poliitiliseks mängijaks briti valitsuse vastu rahvuslikel eesmärkidel (White, 2007, 48). Katoliiklus oli edukalt liidetud iiri natsionalismiga, kuna kirikul oli palju lojaalseid järgijaid, ning kirikul oli võimalik organiseerida ja kokku tulla sotsiaalsetes olukordades, seega sai iiri natsionalism oma vajaliku laialdaselt aktsepteeritud identiteedi ühiskonnas (White, 2007, 48). Protestantide katse katoliiklasi oma usust pöörata 19. sajandi alguses mõjus lõpuks nende soovile hoopis vastupidiselt. See viis teise katoliikluse vastu-reformatsioonini, mis tugevdas veelgi sidet katoliikluse ja iiri rahvusliku identiteedi vahel (White, 2007, 48).

2.4. Põhja-Iirimaa konflikt

Põhja-Iirimaa on Suurbritannia ja Iirimaa vahelist konflikti kõige intensiivsemalt tundnud. Ronald A. Wells on kirjutanud Põhja-Iirimaa konfliktikese kohta ning argumenteerinud protestantide ja katoliiklaste, unionistide ja natsionalistide osa selles konfliktis. Natsionalist on see, kes soovib Iirimaad näha ühendatuna ning eraldatud Suurbritanniast, unionist soovib siiski näha briti sidet Põhja-Iirimaa ja Suurbritannia vahel. Mõlema vaate kohaselt on peamine konflikt Suurbritannia ja Iirimaa vahel, natsionalistid süüdistamas Suurbritanniat Iirimaa muredes, kui unionistid süüdistavad Iirimaad briti Ulsteri muredes (Wells, 1992, 6).

A.T.Q. Stewarti sõnade kohaselt on Põhja-Iirimaa kõige suurem probleem selles, et kaks eri kogukonda, kellel on koos eksisteerimisega raskusi, elavad ühes kohas (Wells, 1992, 7). Kogu Ulsteri olemus ongi, et nad siiski elavad koos ja on teinud seda juba sajandeid (Wells, 1992, 7). Nad jagavad sama kodumaad ning seetõttu peab kaks vastakat poliitilist vaadet jagama kitsast

maariba (Wells, 1992, 7). Stewarti arvates ei ole probleem Põhja-Irimaal teoloogiline oma olemuses ning kuigi religioon on jäänud mõlemat kogukonda iseloomustama ning on nende põhiollemuses olemas, on konflikt konstitutsionaalne ning ei ole erinev teistest konfliktidest tänapäeva maailmas (Wells, 1992, 7).

Siin toob Wells täpsustuseks välja, et natsionalistliku-katoliikliku grupeeringu jaoks on tõesti konflikt rohkem poliitiline ning väljendub nende katses saada piisavaid õigusi vähemuse jaoks Ulsteris, kas siis ainult Iirimaa või terve Suurbritannia kontekstis. Protestantlik-unionistlik kogukond aga, kuigi ei pruugi olla nii ühel meelel, siis lisaks poliitilisele konfliktile on suurem probleem religioonis. Nende jaoks ei ole religioon üldse kui väheoluline kõrvaline omadus, vaid eluoluline nende maailmavaate jaoks (Wells, 1992, 8).

Steve Bruce on teinud Põhja-Iirimaa konflikti kohta märkimisväärsed järeldused. Ta jõudis arusaamale, et ristisõjad või džihaad on mänginud väikest rolli Iiri konfliktis. Kõik osapooled on olnud kõrgema jõu tunnistajad, kuid harva on nad ka soovinud välja juurida ketserlust või suruda peale jumala tahet. Järeldusi Põhja-Iirimaa konflikti kohta tõi ta välja kolm:

- 1) Religioon oli suur osa etnilise identiteedi meediumist ning andis mõned ideoloogilised täiustused 19. ja 20. sajandi võistlevatele poliitilistele agendadele.
- 2) Saavutatud on see, et religioossed institutsioonid ja liikumised on mänginud olulist rolli sekulaarsete põhiseaduslike positsioonide toetamisel.
- 3) Religiooni mõjuna hoiti konfliktid tsiviliseerituna (Bruce, 2009, 302).

Bruce tõdes lõpuks, et kuigi mõlemad poliitilised osapooled katoliikliku-protestandi konfliktis on olnud julgustavad eraldatuse poolest, tugevdades religioosse ja poliitilise identiteedi seost, mängis siiski religioon olulist rolli konflikti maha surumisel. Religioossusel on küll olnud osa nende konfliktide tekkimisel, kuid kõige agressiivsemad on olnud mõlema osapoole kõige vähem religioossed tegutsejad. Ja kuigi Katoliku kirik ei tekitanud ise konflikti, oli ta kaudselt suur tegur poliitilistes ebastabiilsustes katoliku-protestandi konfliktis (Bruce, 2009, 302-305).

Konflikti päritolu on Bruce'i sõnul lihtne kokku võtta. Inspireeritud mustanahaliste kodanikuõiguste liikumisest USA's ja olles frustreritud unionistide valitsuse katse poolt tagada et 1960ndate majanduskasvu eelised lähevad ebaproportsionaalselt „lojaalsetele“ protestantide aladele. Katoliiklased muutusid järsult jõulisemaks proovides lõpetada igasugune diskrimineerimine. Mõlemad osapooled läksid ajaga aina agressiivsemaks ning algne soov saada rohkem õigusi Põhja-Irimaal muutus katoliiklaste poole pealt kiiresti vanamoeliseks

partitsioonivastaseks võitluseks. Protestantide vastus (vahepeal kutsutud ka „lojalistideks“) oli korjata üles relvad, et kaitsta Suurbritannia uniooni (Bruce, 2009, 304).

2.4.1. Terrorism

Olukord Irimaal muutus kiiresti ülimalt vägivaldseks. Paljud inimesed kaotasid oma elu tulevahetustes, pommitamistes ja süütamistes. Kuigi 70ndatel lõpuks oli aastane surmade arv ikka veel umbes 80-120 inimest, oldi riik tõmmatud tagasi kokkuvarisemise äärelt, kokku suri 25 aasta jooksul umbes 1700 inimest (Bruce, 2009, 304). Järgnevate paari aastakümne vältel oli selge trend, mis aitas muidu ebatõhusaid poliitilisi initsiatiive: muutused religiooses kompositsioonis hääletamisvõimeliste inimeste seas tulid katoliiklased suhteliselt lähedale protestantidele oma arvu poolest (Bruce, 2009, 304). Enam ei olnud nad kõigest vähemus, vaid unionistidega võrdsemad. Briti valitsus andis Iiri valitsusele tähelepanuväärse osa esindamiseks põhja natsionaliste (Bruce, 2009, 304).

1990. aastatel toimus läbimurre. Iiri vabariiklaste armee (IRA) kehtestas vaherahu ja lojalistide terroriorganisatsioonid vastasid samaga (Bruce, 2009, 304). Kuigi paljud terroriorganisatsioonid on ikka olemas, on nende vägivald palju tagasi tõmmanud ning peamiselt tegutsevad nad selleks, et toetada kriminaalseid tegevusi ja et peale suruda iseenda kogukondi (Bruce, 2009, 305). 2007. aastal ütles iiri vabariiklaste armee lõpuks ära vägivallast ning demokraatlik unionistide partei oli nõus looma valitsuse Sinn Feiniga, Iiri vabariiklaste parteiga (Bruce, 2009, 305).

Kirik võttis iseseisvussõjas natsionalistide poole. Ta küll mõistis hukka 1916. aasta lihavõttepühade ülestõuse (relvastatud ülestõus Irimaal 1916. aastal iiri vabariiklaste poolt), kuid tal oli siiski tugev side iiri vabariiklusega (Bruce, 2009, 305). 1968. aasta uurimuse järgi olid kõik preestrid partitsiooni vastu ja katoliku kirik oli nii tema pooldajate kui ka kriitikute arvates natsionalismi pooldaja (Bruce, 2009, 305). Need aga, kes olid konfliktis relvastatud ja eriti agressiivsed ei olnud eriliselt religioossed ning ei kasutanud religioosset keelt eneseväljenduses (Bruce, 2009, 305).

Kuigi 1916. aasta lihavõttepühade ülestõusul oli religioosne loosung ei olnud see samamoodi 1970ndatel ning iiri vabariiklik partei sai oma inspiratsiooni sekulaarsetest natsionalistlikest liberaalidest Aafrikas, Aasias ja Lõuna-Ameerikas, kellede retoorika oli vasakpoolne (Bruce, 2009, 306). Preestrid ja usujuhid olid valdavalt iiri vabariiklaste partei vägivalla vastased ning neid nimetati ka „pimeduse agentideks“ (Bruce, 2009, 307).

3.0. Kurdistani regiooni ajalugu

Kurdistan on ajalooline ja kultuuriline asupaik Lääne-Aasias, mis jääb tänapäeval Türgi, Iraani, Iraagi ja Süüria aladele. Seda on vahepeal kirjeldatud kui kõige suuremat rahvusriiki, millel ei ole rahvusvaheliselt tunnustatud territooriumi (Clark, 2015, 84). Vaid kaks eelmainitud riikidest tunnustavad osaliselt oma kurdidest kaasmaalasi ja nendeks asupaikadeks on Iraani loodeosas asuv provints Kordestan ja Iraagi kurdide autonoomne piirkond (Britannica, 2019).

Seljukid olid esimesed, kes kasutasid nime „Kurdistan“ ning seda „kurdide maa“ tähendusena, mis tänapäeval on enamvähem Tauruse ja Zagrose mäeahelike vaheline 40 600 ruutkilomeetrine ala (Clark, 2015, 84). Clarki selgituste põhjal on tänapäeval kurde umbes 25-27 miljonit ja kurdid ise usuvad, et nad jagavad ühiseid eellasi kes on rääkinud ühist (kurdi) keelt, kuid tegelikult on võimalik, et kurdid on segunenud Indo-Euroopa hõimude rahvast, kes liikusid lainetena lääne poole üle Iraani teise aastatuhande ajal e.Kr. (Clark, 2015, 85). Õpetlased valdavalt on ühel meelel, et tänapäeva kurdid pärinevad medesi rahvast ja on elanud sellel alal juba umbes 2 tuhat aastat (Storm, 2005, 469).

Terence Clarki tekstis tuleb välja, et kurdi keelel on palju erinevaid dialekte ning ühe dialekti mõistmine võib olla keeruline teise dialekti kõnelejale. Samuti ei ole neil distinktiivset religioosset tausta, umbes kahe kolmandiku ulatuses on nad sunnid, umbes 15% neist on shiidi moslemid, samuti leidub kurdide seas aleviite, jeziite jms, kellest viimaste seast leiab zoroastrianismi tunnuseid. Teiste seas leidub ka näiteks juute ja paganaid. Ariel Sabar (kurdi juut) kirjutas, et võti kurdi identiteedi juurde ei ole niivõrd ühine ajalugu, keel, rassiline kuuluvus või religioon, vaid iseseisev ja keeruline elu mägede vahel, kus ausus ja vendlus mängivad suuremat rolli kui see, millisesse Jumalasse usutakse või millist keelt räägitakse. (Clark, 2015, 86).

Vanessa Ackeri sõnul võib väita, et ajaloo jooksul on kurdi kultuuri mõjutanud mitmeid erinevaid vanu religioone. Vanad Mesopotaamia ja Anatoolia kurdid mängisid olulist rolli enne seda, kui ajalugu talletama hakati, judaism ilmus sinna 8. sajandil eKr., kui juudid said välja visatud Palestiinast. Ilmselt tutvustasid juudid kurdidele monoteismi ning pärast seda ilmus Kurdistani alale zoroastrianism ja kristlus enne seda, kui araablased sinna islami tõid (Acker, 2004, 101).

3.1. Religioon Kurdistani kujunemisel

Ühtsus mitmekülgsete kurdide seas tuleb nende tolerantsest kultuurist, mis omakorda tuleb religioossete traditsioonide pikast ajaloost (Acker, 2004, 99). Vanessa G. Acker argumenteerib, et tolerantne iseloom kurdidel on põhjustatud religioossetest harjumustest ning on üks peamisi põhjuseid, miks on kurdidel niipalju konflikte naaberriikidega. Religioosne kontekst on ülioluline saamaks aru kurdide etnilisusest ja kultuurist, kurdi natsionalismi loomusest. Samuti on neil potentsiaalselt positiivne mõju islamile üleüldiselt (Acker, 2004, 99).

Natsionalismi ja religiooni suhe on Kurdistanis alati olnud pigem pingeline (Bruinessen, 1991, 2). Paljud juhtivad natsionalistid olid kas mitte religioossed või mitte rahul religioossete juhtidega ühiskonnas (Bruinessen, 1991, 2). Samas on tavaliselt olnud need ortodokssed moslemid, kes on moodustanud sotsiaalsete liikumiste selgroo (Bruinessen, 1991, 2). Kurdi natsionalistid, sarnaselt Iirimaaga, on pidanud pöörduma organiseerumise ja liikumise moodustamiseks ja populaarsemaks tegemiseks religioossete juhtide ja põhimõtete juurde.

Kuigi kurdi natsionalism on olnud peamiselt sekulaarne, on nad kohati meelega kasutanud religiooni kui vahendit millega ennast eraldada türklastest ja araabldest – teatavat uhkust on nad tundnud enda „eba-islamlikust“ islamist (Acker, 2004, 101). Erineb see teistest islami denominatsioonidest oma sünkretismliku loomusega korporeerides elemente vanematest uskudest (Acker, 2004, 101). Nendeks elementideks on müstitsism, metafüüsiline spekulatsioon, tugev usk imedesse ja pühadusse mis lahkneb traditsioonilistest islami väärtustest (Acker, 2004, 101). Selline erinevus on tekkinud isoleeritud ühiskonna tõttu. Erinevuse on veel tekitanud suuresti mitte-kirjakeelne kurdide olemus, mistõttu on nende religioossed arusaamad erinevad kõrge kirjaoskusega sunnidest ja shiitidest (Acker, 2004, 101).

Kurdi natsionalismi oluline tunnusjoon on Ackeri sõnul sekularism. Nad on koguni religioonist nii kaugemale eemaldunud, et islamit julgustavad rühmitused on saadetud Türki poolt Kurdistani aladele, et õõnestada nende natsionalistlikku tegevust. Tänapäeva Iraanis on natsionalistlike kurdide tegevus samuti keskendunud mitte ilmselgetele religioossetele ebavõrdsustele, vaid sekulaarsetele nõudmistele ehk poliitiline, administratiivne, keeleline ja kultuurne autonoomia. Kuna Kurdistanis on suur hulk erinevaid religioone ja praktikaid, siis leiavad nad oma poliitilise ühtsuse tolerantisis üksteise vastu kui ka soovis saada seda nende riikide valitsustelt, kellede vahel on nende rahvas ära jaotatud. Samuti, näidates kurdide vastu suuremat tolerantsi eemaldaks see ehk kurdide soovi lüüa neist lahku (Acker, 2004, 105).

Kurdistanist on tulnud palju erinevaid religioosseid õpetlasi, kelle mõju on ulatunud palju kaugemale Kurdistani piiridest (Bruinessen, 1991, 10). Ackeri sõnul väljendab see potentsiaali kurdide võimalikkusest lahendada konflikte erinevate islami usulahkude vahel ja ka islami ja teiste uskude vahel. Kurdide oskust olla läbirääkija erinevate religioonide ja kultuuride vahel võib koguni kasutada näiteks Iisraeli-Palestiina konflikti või Iraani-Iraagi vaheliste probleemide lahendamisel. Kurde ei tohiks kohelda kui vaid ohvreid ning kaasata neid regionaalsete probleemide lahendamisse. Samal ajal kui kurdid üritavad saavutada ise kultuurset vabadust, peavad nad ka üle vaatama enda ajaloolise mõju ja potentsiaali olla Lähis-Idas oluline rahu ja stabiilsuse edendaja (Acker, 2004, 107).

3.2. Kurdide alade vallutused

Kurdide poliitilist ajalugu domineerib soov saavutada autonoomiat või iseseisvust (Storm, 2005, 470). Araabia vallutuste ajal olid kurdid alguses Sassaniidide pool (viimane Iraani suurriik enne moslemite vallutusi), kuid siis alistusid Islamile (Clark, 2015, 87). Mongolite tulek 13. sajandil oli Kurdistanile laastav ja praktiliselt kõik peamised populatsiooni keskused said hävitatud (Clark, 2015, 87). Samamoodi laastavalt mõjusid Timuri vallutusretked ning 16. sajandil said Ottomanid ja Safaviidid samuti vaenlaseks Kurdistanile (Clark, 2015, 87). Viimased surusid kurde kahelt poolt ning sundisid neid valima pooli. 600 aastat pärast araablaste vallutust ja pöördumist islamisse mängisid kurdid märkimisväärset ja tunnustamisväärset rolli Lääne-Aasia keerulises ajaloos, kuid seda vaid hõimude, individuaalide ja gruppidega ja mitte kui ühtse rahvana (Britannica, 2019).

Mõned kurdi juhid nautisid lühiajalist ja osalist iseseisvust Ottomanide all, kuid 19. sajandi keskel surusid Ottomanid nad uuesti alla ja kinnitasid uuesti oma võimu üle kurdide (Clark, 2015, 87). Seetõttu ilmusid uued religioossed šikid, kes olid sufi või dervişi ordudest ning hakkasid pooldama kurdi natsionalismi ja haudusid vastupanu endistes Ottomanide ja Qajari maadel (Clark, 2015, 87). Üks neist – Shaikh Ubaid Allah – üritas saavutada iseseisvat Kurdistanit riiki ning mõningast aega omandas tähelepanuväärset võimu kurdide üle mõlemas impeeriumis (Clark, 2015, 87).

20. sajandi tekkisid nüansirikkad natsionalismilained Lähis-Ida maadesse, mis olid oma olemuselt defineeritud kindlate territooriumitega (Choueiri, 2005, 291). Kuigi nad väljendasid ennast kindlatele etnilistele kogukondadele, soovisid nad moodustada riike rahvustest, mis olid

olnud osa vanadest imperialistlikest aladest, see oli oluline iseloomujoon arvestades, et nende aladel oli palju vähemusrühmadesse kuuluvaid etnilisi grupe (Choueiri, 2005, 291). Sarnaselt Inglismaa natsionalismi tõusule segavaks faktoriks osutunud Iiri Vabariigi tõus oli Türgi natsionalismi juures segavaks faktoriks kurdide natsionalismi tõus. 1916. aastal sooviti jagada ala Suurbritannia, Prantsusmaa ja Venemaa vahel, jättes kurdid ebakindlatesse kättesse (Storm, 2005, 470). Britid, kes kontrollisid suuremat osa kurdide alast, soovisid teha iseseisva kurdi riigi, idee mis sai ka ameeriklastelt toetust (Storm, 2005, 470). Ametlikult sai küll 1920. aastal kurdide riigi loomine aluse Sevres'i lepingu järgi, kuid 1923. aasta Lausanne'i lepingu järgi jagati kurdide alad siiski Iraani, Iraagi, Süüria ja Türgi vahel ära (Storm, 2005, 470).

3.3. Natsionalistlike liikumiste tekkimine Kurdistanis

Natsionalistlik ideoloogia tol ajal Türgis, Süürias, Iraagis, Iraanis seisnes suuresti etniliste vähemusgruppide üle domineerimises - kõik mainitud riigid võtsid samme et hävitada kurde, kelles nad nägid ohtu oma territooriumile (Acker, 2004, 102). Kõikides riikides, kelle vahel kurdid ära jaotatud olid, toimus vähemal või rohkemal määral kurdide natsionalismi tõus ning soov saavutada autonoomiat. Seda kõige vähem Süürias, mille kurdide populatsioon oli kõige väiksem ning moodustus peamiselt Türgist põgenenud kurdidest. Seal väljendus kurdide vastupanu Iraagi, Iraani ja Türgi kurdide toetuses ning Süürias nad ise ei mässanud kordagi (Storm, 2005, 475).

Kuigi 1920ndate alguses pärast Kurdistani ära jagamist represseris Lise Stormi sõnul Iraan kurde küll palju, korraldasid nad ülestõuse vaid 2 korda kahe kümnendi jooksul. Mõlemal korral juhtisid ülestõusu kurdi hõimujuhid seetõttu, et nad soovisid võimu ning mitte seetõttu, et nad oleksid juhitud natsionalistlikest eesmärkidest. 1930ndatel aastatel korraldas Iraanis Reza Shah'i võim ulatusliku homogeniseerimise. Kohustuslikuks muudeti vaid üks riigikeel ning samuti sunniti peale kindlat riietumisstiili. Mitmed kurdi hõimujuhid said kinni peetud, osadelt sai maa ära võetud ning kurdi rahvas sai sunniviisiliselt eemaldatud oma vanadelt aladelt ja paigutatud teistesse Iraani kohtadesse (Storm, 2005, 471).

Karmi represseritusse tulemusena olid kurdid väga rahulolematud ning see viis natsionalismi tõusuni Iraani kurdide seas (Storm, 2005, 471). Pärast brittide ja nõukogude võimu okupatsiooni Lääne-Iraanis 1941. aastal said kurdid veel rohkem julgustatud ning löid esimese kurdide partei (Storm, 2005, 471). Iraani kurdid moodustasid koguni Mahabadi Vabariigi 1946.

aastal, millel kahjuks oli lühike eluiga – vähem kui aasta pärast moodustumist sai see kukutatud Iraani vägede poolt (Storm, 2005, 471). Pärast seda said kurdid jällegi veelgi rohkem repressioneeritud, Mahabadi Vabariigi moodustajad tapeti ning kurdi keel keelati teatud elualadel (Storm, 2005, 471).

Vabariigi loomine julgustas Stormi sõnul ka Iraagi kurde ning arenema hakkas paralleelselt teistega natsionalistlik liikumine Iraagis. 1970. aastatel oli Iraagi režiim nõrgenenud ja kurdid olid korraldanud ulatuslikke ülestõuse nii, et Iraak avastas ennast sunnitud korraldama läbirääkimisi kurdidega. Läbirääkimised, mis toimusid Iraagi asepresidendi Sadam Husseini ja Kurdistani demokraatliku partei juhi Mullah Mustafa Barzani vahel lõppes autonoomialepinguga Iraagi Kurdistani aladele (Storm, 2005, 472).

Sarnaselt Iraaniga üritas Iraak siiski kurde maha suruda ning toimus ulatuslik sõjatöö, paljud kurdid kaotasid oma elu ning nad pidid Iraagis põgenema mägedesse (Storm, 2005, 473). Suurbritannia juhtimisel suudeti saavutada turvaline pelgupaik kurdidele Põhja-Iraagis ning see viis 1992. aastal esimese kurdi parlamendi loomiseni (Storm, 2005, 473). Samal ajal üritasid kurdid saavutada autonoomiat Iraanis, kuid nägid sarnast vastupanu ning kahjuks see tänapäevani seal õnnestunud ei ole. Iraagis tunnustati lõpuks Kurdistani autonoomiat 2005. aasta põhiseaduses (Britannica, 2020).

Kõige rohkem on kannatanud kurdid Türgis. Mustafa Kemal Atatürk andis mõningat lootust kurdidele võimuletulekul, mille tulemusena leidis kurdide seas isegi toetust Türgi riigi loomisel 1920ndatel. Kõik muutus siis, kui Atatürk sai presidendiks ning sai selgeks, et mitte mingit dualistlikku identiteeti Türgis looma ei hakata (Storm, 2005, 474). Suurte ülestõusude tulemusena tapeti lugematul hulgal kurde Türgis. Kuigi kurdidel oli lubatud liikmeks astuda poliitilistes parteides, ei olnud lubatud neil moodustada enda parteisid, samuti oli teatud määral keelatud kurdi keel ja kurdide enesemääratlus (Storm, 2005, 474).

3.3.1. Terrorism

Kui Kagu-Türgis tekkis massiivsete repressioonide tulemusena juba vaesunud rahvastik 1970ndatel, loodi militantlik Kurdi töölispartei (PKK) Abdullah Öcalani juhtimisel (Storm, 2005, 474). 1980ndatel, lootes saavutada iseseisvust kurdide aladele, viis PKK läbi mitmeid vägivaldseid rünnakuid Türgi vägede ja teiste Türgi sihtmärkide pihta, mille tulemusena suri palju türklasi ja kurde (Storm, 2005, 474). 1990ndatel hakkasid Türgi väed korraldama vasturünnakuid, mis tõttu olukord türklaste ja kurdide vahel meenutas sõda (Storm, 2005, 474).

Pärast seda, kui Türgit hakkasid toetama Iraagi kurdid, leidis PKK eest liiga suure vastupanu ning muutis oma partei poliitikat, vähemalt pealiskaudselt, soovides iseseisvuse asemel autonoomiat (Storm, 2005, 474). Pärast Öcalani kinni võtmist 1999. aastal pole PKK nõrgenemisest taastunud ja kuigi leidub veel inimesi, kes sooviksid näha PKK'd naasmas tugevuse juurde, ei olnud tal tegelikult kurdide poolt suurt toetust (Storm, 2005, 474). Tulemuseks PKK tegevusele põgenes 18 aasta jooksul rohkem kui 5 miljonit kurdi Türgi Kurdistanist (Acker, 2004, 102). PKK tegevuse eesmärk oli küll võidelda Kurdistanis vabaduse eest, kuid selle mõju olu vastupidine – kurdi rahvas sai veel rohkem repressseeritud.

4.0. Iirimaa ja Kurdistani võrdlus

Järgnevalt selgub religiooni mõju Iirimaa ja Kurdistani riikide kujunemisele. Selleks on loodud tabel olulisimate pidepunktidega mõlema riigi ajaloos. Olulisimateks võrdluspunktideks võeti religioonide kujunemine, rahvuslik identiteet, okupatsioonid, konfliktid, natsionalism, religiooni mõju natsionalismile ja terrorirühmituste tegevus.

Tabel 1. Iirimaa ja Kurdistani võrdlus.

	Eripärane Iirimaale	Sarnane mõlemal	Eripärane Kurdistanile
Religioonide kujunemine	<ul style="list-style-type: none"> • Peamine religioon: katoliiklus • Ühetaoline religioon kristluse ilmumisest saati 	<ul style="list-style-type: none"> • Mõlemal on toimunud religiooni levik enda riigipiiridest väljapoole 	<ul style="list-style-type: none"> • Peamine religioon: sunni islam • Judaism – • zoroastrianism – • kristlus – islam
Rahvuslik identiteet	<ul style="list-style-type: none"> • Põhineb ühisel keelel & religioonil 	<ul style="list-style-type: none"> • Religioonidel oluline koht mõistmaks rahvuse kujunemist & identiteeti 	<ul style="list-style-type: none"> • Põhineb vendlusel • Ei ole oluline religioon, keel, rass
Okupatsioonid	<ul style="list-style-type: none"> • Tudorite vallutus 16.-17. sajand • 1800.-1922. oli Iirimaa Suurbritannia osa 	<ul style="list-style-type: none"> • Suurbritannia on olnud okupeerijaks 	<ul style="list-style-type: none"> • Ottomanid & Safaviidid 16. – 19. sajand • 1923. Kurdistani ära jaotamine Iraani, Iraagi, Türgi ja Süüria vahel
Konfliktid	<ul style="list-style-type: none"> • 1560. lubati protestantismi jõustumine Pale's • 16.-17. saj. istanduste rajamine • Karistusseadused iirlaste vastu 17.-18. sajand • Põhja-Iirimaa konflikt 	<ul style="list-style-type: none"> • Mõlemad on olnud segavaks faktoriks teiste riikide natsionalismi väljakujunemise ajal • 20. sajandil terrorism & ülestõusud mõlemas riigis 	<ul style="list-style-type: none"> • Araabia vallutused • Mongolid 13. sajand • 19. sajandi seadusteta olek • Repressioonid naaberriikide poolt 20. sajand

Natsionalismi tekkimise põhjused	<ul style="list-style-type: none"> • Tekkis algselt protestantismi tõusu tõttu riigis • Gaeli kultuuri taastamise soov 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekkis vastupanuks teiste riikide imperialismile 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekkis algselt religioosete juhtide poolt Ottomanidele vastupanuks • Autonoomia saamise soovil tekkis 20. sajandil Iraanis, Iraagis ja Türgis
Religiooni mõju natsionalismile	<ul style="list-style-type: none"> • Religioonil roll konflikte maha suruda ja hoida neid tsiviliseerituna • Kirik mõistis vägivalla hukka 	<ul style="list-style-type: none"> • Mõlemal oli religioosne mõju natsionalismi algusele • Organiseeritud religioon on olnud abiks natsionalismi populariseerimisele ja moodustamisele • Religioon kasutusel kui jõud sekulaarse poliitika kasuks 	<ul style="list-style-type: none"> • Religiooni kasutati Türgi poolt kurdide natsionalismi õõnestamiseks
Terrorism	<ul style="list-style-type: none"> • IRA (Iiri vabariiklaste armee Sinn Fein parteiga koostöös) • Rohkem kui 1700 surnut 	<ul style="list-style-type: none"> • Mõlemas ilmus 20. sajandil terroristlik rühmitus • Mõlemas ilmus see vabaduse eesmärgil, mitte religioosse tagamõttega 	<ul style="list-style-type: none"> • PKK (Kurdi töölispartei) • Juht võeti kinni • Rohkem kui 40 000 surnut, 5 miljonit põgenenud

Religioonide kujunemise etapp riigis oli Iirimaal ja Kurdistanis erinev. Kuigi Iirimaal oli religioon olemas samamoodi väga kuu aega tagasi, nagu Kurdistanis, on olnud mõjutused Iiri religioonile ühekülgsemad. Sellest ajast, kui kristlus tuli Iirimaale ja seal Katoliku kirik välja kujunes, on see jäänud sedamoodi tänapäevani. Kurdistanis on olnud mõjutusi alustades juutidest ja zoroastritest moslemiteni välja. Tänapäeval on seal igasuguse usu esindajaid ning ühtset religiooni seal ei ole, kuigi valdavalt on tegu sunni moslemitega. Sarnaseks jooneks on siinpuhul see, et mõlemas riigis on toimunud religiooni levik ja positiivne mõju teistesse

riikidesse mingil kindlal ajaperioodil. Iirimaalt levis kristlus tagasi Euroopasse peale Rooma impeeriumi kokkuvarisemist ning Kurdistanist on mitmed erinäolised islami õpetused levinud kaugele Kurdistanriigi piiridest väljapoole.

Rahvuslik identiteet on Iirimaal olnud ammu ajast seotud ühise keele ja religiooniga ning seal on muutunud katoliiklus defineerivaks elemendiks iirlase juures. Kurdistanis on see täpselt vastupidi, erinevaid dialekte ja religioone praktiseerivad kurdid hoiavad siamaani ühte. Neid seob ühine ajalugu ning soov murda välja repressioonist.

Võõrvõimu okupatsioonide poole pealt on riigid pigem sarnased. Mõlemas paigus on olnud mitmeid okupatsioone ja vallutuskatseid teiste riikide poolt. Peamine erinevus ongi see, et Iirimaal suutis 20. sajandil tekkida iseseisev Iiri Vabariik, kuid Kurdistanis sama katset proovides nii kahjuks ei läinud. Sarnaseks jooneks riikide vahel võib tuua Suurbritannia osaluse riigi repressioonides. Kuigi Kurdistan oleks äärepealt iseseisvunud Suurbritannia abiga, kukkus see katse läbi. Oma osa oli aga Suurbritannial Iraagi autonoomse Kurdistanriigi loomisel.

Natsionalismi kujunemine on aga definitsioonist lähtudes sarnane mõlemas riigis. Nagu võiks arvata natsionalismi tähendust silmas pidades tekkis see nii Iirimaal kui Kurdistanis võõrvõimule vastupanu osutades. Kurdistanis tekkis see algselt religioossete juhtide poolt, et Ottomani impeeriumile vastupanu osutada ning Iirimaal selleks, et briti imperialismile ja protestantismile vastu hakata. Mõlemad riigid olid pinnuks silmas suurtematele naaberriikidele. Natsionalismi kujunemine Iirimaal ja Kurdistanis tekkis otseselt teiste riikide natsionalismi kujunemisele vastuseisuks.

Religiooni mõju rahvusriiklusele on mõlemas riigis olemas ja sarnase kaaluga. Mõlemas riigis on religioonil koht sekulaarse poliitika kasuks. Samuti on ta mõlemas riigis mõnes mõttes positiivse tähtsusega: Iirimaal tuli välja, et ta hoiab konfliktid tsiviliseerituna ning Kurdistanis tuli välja, et religioosse mitmekesisuse tõttu on kurdidest saanud tolerantne ja ühtne rahvastik. Ühine veel mõlemal on tõsiasi, et organiseeritud religioon on olnud kasuliku mõjuga natsionalistlike liikumiste organiseerimisel ja populaarsemaks tegemisel. Iirimaal on nad uhked oma katoliikluse üle ning Kurdistanis oma „eba-islamliku“ ja sünkretistliku islami üle. Vahe on selles, et Kurdistanis on religioon arenenud erinevaks naaberriikide omast nii, et Türgi on otseselt kasutanud peavoolu islamit selleks, et Kurdistanriigi natsionalistlikku poliitikat õõnestada.

Mõlemas riigis on olnud 20. sajandi jooksul natsionalistlike rühmituste poolt terrorirünnakuid. Iirimaal korraldas neid rünnakuid Iiri vabariiklik partei ning Kurdistanis Kurdide töölispartei. Kummalgi ei olnud selleks religioossete motiivide ning tegemist oli täielikult soovis murda välja

rõhujatest. Kurdistanis aga oli see teatud määral suuremate kaotustega, kannatades suuremate surmade arvuga ning sealjuures mitte mingit edu saavutades.

Kokkuvõtteks olid sarnasused Iirimaa ja Kurdistani vahel:

1. Religioon on levinud riigipiiridest väljapoole positiivses võtmes.
2. Religioonil oli roll aidata organiseerida natsionalistlikku liikumist.
3. Natsionalism hakkas kujunema vastupanuks teiste riikide kujunevale natsionalismile.
4. Natsionalismi kujunemine jäi ette teistele riikidele.
5. Suurbritannia on olnud nende okupeerijaks.
6. Natsionalistlike rühmituste poolt kujunes välja terrorism.
7. Natsionalism pigem sekulaarne.
8. Religioonil on olnud osa mängida sekulaarse poliitika kasuks.

Suurimad erinevused riikide vahel oleks:

1. Iirimaa on Inglismaa esimene ja vanim koloonia, Kurdistanis on okupeerijaid olnud väga mitmeid erinevaid.
2. Iirimaa on oma ajaloo jooksul nautinud suuremaid võite ja on hetkel iseseisvunud riik.
3. Iirimaal on rahvuslikus identiteedis defineerivaks elemendiks katoliiklus ja Kurdistanis ei ole ühtset religiooni mis neid defineeriks.
4. Kurdistani vastu on kasutatud religiooni otseselt natsionalismi õõnestamiseks.

Kokkuvõte

Religioon ja natsionalism on paljude sarnaste omadustega tihedalt koos eksisteerivad intellektuaalsed liikumised. Peamine erinevus kahe vahel olekski ainult juhul, kui religioon saaks riigis radikaalselt politiseeritud, mistõttu tuleks välja lahknevused legitiimsust pakkuvates allikates. Näiteriikideks võetud Irimaal ja Kurdistanis seda ei ole juhtunud nii, et töö seda elementi ka ei käsitletud.

Natsionalismi defineerimisel kasutati peamiselt Ernest Gellneri vaatenurki. Nendest selgus, et natsionalismil on suuri seoseid moderniseerumisega. Samuti selgus, et lääne riikide ja Lähis-Ida riikide kujunemise vahel saab tegelikult tõmmata suuremaid paralleele, kui arvas Gellner ise, mistõttu said ümber lükatud tema väited läänemaailma natsionalismi sarnasustest islamimaailma fundamentalismiga. Gellneri teosest tuli veel välja, et natsionalismi kujunemisel Lääne-Euroopas jäi Irimaal välja kujunev natsionalism ainukeseks takistuseks Suurbritanniale. Sarnaselt Irimaaga, jäi kurdi natsionalism ette nii Iraagi, Iraani kui ka Türgi riikide kujunemisele.

Irimaa ja Kurdistani riikide kujunemise võrdlusest järeldus, et nende vahel on rohkem sarnasusi kui erinevusi. Täpsemalt saadi teada religiooni kujunemise algusest riigis, religiooni mõju riigi natsionalismile ning religiooni osalusel lahendada konflikte teiste riikidega. Samuti selgusid riikide rahvuslike identiteetide olemus ja natsionalistlike rühmituste vägivalda ilmingud. Tuli välja, et religioonide vahel ei ole suuri erinevusi ning üleüldiselt on nende mõju riikide kujunemisel pigem sarnane.

Irimaa näite puhul peab tõdema, et kuigi katoliiklusel oli suur mõju iirlaste identiteedis ja iiri rahvuslikkuse kujunemisel, siis konfliktides oli ta pigem passiivsem ja vähem vägivaldne. Selgus, et katoliikluse roll natsionalismi kujunemises oli olla toetajaks massiliste liikumiste korraldamises ning roll hoida konfliktid tsiviliseerituna, millest esimene omadus ilmnes ka Kurdistanis. Protestantide ja katoliiklaste vahelisel konfliktil oli suurem mõju religioonil hoopis protestantide poole peal, kuid kõige vägivaldsemate tegude taga ei olnud otseselt religiooside motiive. Religiooside motiive ei olnud samuti kurdide terrorirühmituse tegevuses.

Kurdistani näitel oli religioosuse mitmekesisus rahvusriigi piires positiivne nähtus. Kogu mitmekesisus kurdide seas on toimunud rahvale kasuks, kasvatades tolerantsi riigi sees ning väljendudes soovis seda ka naaberriikide poolt tunda. Natsionalism oli üles ehitatud sekulaarsusele ning nagu ka Mabry tulemustest järeldada, ei muutunud riigid moderniseerudes

fundamentalistlikumaks vaid lähtuvad rahvusriigi kujundamisel etnilistest piiridest, mis ka kurdide puhul eriti hästi esile tuleb.

Võib öelda, et nii Kurdistanis kui Irimaal oli religioonil riikide ajaloole olnud valdavalt positiivne mõju. Kristluse ja islami vahel nende näidete põhjal ei ilmnenud suuri erinevusi ja mõlemas riigis ilmnes ka religioonide levik väljapoole riigipiiridest heas võtmes. Kuigi natsionalism ja poliitika on sekulaarne, on religioonil roll mängida ka mitte-religioosse poliitika kasuks.

Kasutatud allikad

- Acker, Vanessa G. 2004. „Religion among the Kurds: internal tolerance, external conflict“. *Kennedy School Review*. 5: 99-109.
- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined communities and the spread of nationalism*. London: Verso.
- Bruce, Steve. 2009. „Religion in the Northern Ireland conflict“. *Annali di Storia dell'Esegesi*, 26(2): 301-323.
- Bruinessen, Martin van. 1991. „Religion in Kurdistan“. *Kurdish Times*. 4(1-2): 5-27.
- Chauvire, Roger. 1956. *A short history of Ireland*. New York: A Mentor Book.
- Choueiri, Youssef M. 2005. *A companion to the history of the Middle East*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Clark, Terence. 2015. „Kurdistan: historical perspectives and modern travels“. *Asian Affairs*. 46(1): 84-101.
- Cronin, Mike. 2001. *A history of Ireland*. New York: Palgrave.
- El Kurd, Dana. 2018. „Religiosity and its political effects“. *Almuntaqa*. 1(2): 81-89.
- Encyclopaedia Britannica. „Kurdistan“. <https://www.britannica.com/place/Kurdistan> (kõlastatud 11. mai 2020)
- Gellner, Ernest. 1994. „Nationalisms and the new world order“. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*. 47(5): 29-36.
- Hjelm, Titus. 2011. *Religion and social problems*. New York: Routledge.
- Houston, Christopher. 2008. *Kurdistan: Crafting on national selves*. Oxford: Berg.
- Mabry, Tristan James. 1998. „Modernization, nationalism and islam: an examination of Ernest Gellner's writings of muslim society with reference to Indonesia and Malaysia“. *Ethnic and Racial Studies*. 21(1): 64-88.

Schwarz, Tanya B. 2018. „Teaching religion, conflict and peace“. *Peace review: A Journal of Social Justice*. 30: 39-44.

Sutherland, Liam T. 2017. „Theorizing religion and nationalism: the need for critical reflexivity in the analysis of overlapping areas of research“. *Equinox Publishing Ltd*. 20(1): 1-21.

Storm, Lise. 2005. „Ethnonational minorities in the Middle East: Berbers, Kurds and Palestinians“. In *A companion to the history of the Middle East*. Eds. Youssef M. Choueiri. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 462-485.

Tanner, Marcus. 2001. *Ireland's holy wars. The struggle for a nation's soul, 1500-2000*. New Haven and London: Yale University Press.

Wells, Ronald A. 1992. „Protestant ideology and the Irish conflict: comparing Ulster protestantism and American evangelicalism“. *Fides et historia*. 24(3): 3-17.

White, Timothy J. 2007. „Catholicism and nationalism in Ireland: from fusion in the 19th century to separation in the 20th Century“. *Westminster Papers in Communication and Culture*. 4(1): 47-64.

THE IMPACT OF RELIGION ON NATIONALISM WITH THE EXAMPLES OF IRELAND AND KURDISTAN

Linda Liis Tanni

Summary

Religion has been a huge part of resolving social conflicts in the history of the world. According to Titus Hjelm, the job has been claimed by the states (the first time was in the 20th Century), but religion is still an important factor. In the public consciousness, religion still has a role in being a solution to social conflicts, especially in the middle of the global crises of the 21st Century (Hjelm, 2011, 1).

Considering that most of the world is religious, it came under the examination just in which way religion has had an impact of the developments of Ireland and Kurdistan. These countries were chosen because they both have a very religious population with a deep and long history of religious traditions. Ireland was the example of a western country with a dominant Christian population and Kurdistan was the example of a Middle-Eastern country with a dominant Muslim population.

The thesis continues with research on the histories of Ireland and Kurdistan. The aspects of which the countries are compared to are:

1. the history of religion,
2. national identity,
3. colonialism,
4. conflicts with other countries,
5. the development of nationalism,
6. religion's impact on nationalism and
7. terrorism.

For this thesis, a comparative historical analysis was used. The method was researching secondary sources and requiring information from written books, articles and internet sources about the histories of Ireland and Kurdistan, also nationalism and religion overall. First, an overview of both countries was written, bearing the aspects beforementioned in mind and for the comparison a table with the countries and the aspects was created. From that table the ways in which Ireland and Kurdistan are similar and also dissimilar were concluded.

Religion and politics is deeply interlinked. A lot of scholars have researched just these two topics and a lot of them have come to the same conclusion. One of them is Youssef M. Choueiri, who reached to the conclusion that one of the most important traits of religion and nationalism are, that the existence of them is justified by a deep human need (Choueiri, 2005, 295). Ernest Gellner is the one who provided this thesis with the fundamental definition of nationalism. According to Gellner, the answer to „what is nationalism?“ is that „nationalism is a reflection of the basic social organization of industrializing people“ (Gellner, 1994, 29). That said, he drew parallels between the modernizing European states with the fundamental Islamic states in the Middle-East. He meant that Europe gives certain impulses through nationalism which the Middle-East does through fundamentalism (Gellner, 1994, 29).

Tristan James Mabry argued the parallels and reached to the conclusion, that the development of Islamic countries has also seen a separation between ethnic and religious cultures. The outcome of the separation has been the secularization of the countries' ideologies and the emergence of nationalist cultures, which are based more on ethnic boundaries than religious ones (Mabry, 1998, 85). That gives an answer to the question „are the impacts of different religions dissimilar on countries?“. The conclusion is, that different religions don't really have a distinct effect and can be drawn down to them being the same influencer on the countries' development.

With the aspect of religion, the distinction was about the fact that in Ireland, a unified religious movement has been in place since the middle of the first millennium but in Kurdistan, the religious background is a bit more colourful. It was discovered that Kurdistan does in fact have a multi-religious population and takes pride of that as well. While they do have a predominantly Sunni Muslim population, it came to light that even that differs from the main Islamic religions of neighbouring countries, being „un-Islamic“ and syncretistic in nature. The national identity in Ireland has been unified with the identity of Catholicism for a long time while in Kurdistan the identity is more interlinked with the unification of differences and the unity of the nation.

In the second comparison, about colonialism, it was discovered that both Ireland and Kurdistan have had to deal with Great Britain during their histories. The difference was that Ireland was the first and oldest colony of England, but in Kurdistan, Britain was theoretically actually of some help during the aspiration for independence, having a plan to declare independence in Kurdistan. This plan ended with the Lausanne Treaty in 1923. After this treaty, Kurdistan was separated between Turkey, Iran, Iraq and Syria.

Regarding conflicts in these countries it was discovered that both of them had been a disruptive factor in other countries' development of nationalism. Also, both of them had emerging terrorism activity during the 20th Century which happened because of the need for independence and freedom. In Ireland the terrorist activity was done by the IRA (Ireland's Republican army) and in Kurdistan by the PKK (Kurdistan's Worker's party). In Kurdistan the activity had far worse consequences, with over 40 000 people killed and the situation forming to be war-like with Turkey. In addition, over 5 million people fled Turkey during 18 years of that period. In Ireland the Sinn Fein party (which had ties with the Irish republican army) stopped the violent activity and is still an active party, unlike in Kurdistan where the leader was captured.

In both Ireland and Kurdistan, nationalist ideologies became more popular due to the fact that other countries were suppressing them. In Ireland, it started when protestantism got hold in the country and in Kurdistan it started during Ottoman times, when religious leaders started forming resistance. The similarity is, that both of the movements had some religious influence, another similarity is that both of the countries now have a rather secular nationalism. Religion's impact on both of these countries has been still been noticeable over the years. Vanessa Acker argued, that although religion is not a distinctive feature in the Kurdish identity, religious traditions have had a huge impact on the tolerant and united nature of the Kurdish people (Acker, 2004, 107). In both Ireland and Kurdistan, religion helped make the nationalist movement a unified mass-movement.

In conclusion, Ireland and Kurdistan had more similarities than differences. Turns out that Islam and Christianity do not have too many differences on how they have impacted the creation of nationalism in these countries. Religion had an influence on the people to help create mass-movements and to make the people united and tolerant, and also to help keep conflicts civilised. All in all, religions had a rather positive effect on the formation of these nations.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Linda Liis Tanni (isikukood 49704225226), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Religiooni mõju natsionalismile Iirimaa ja Kurdistani näitel“, mille juhendaja on Alar Kilp,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2020

Linda Liis Tanni